

Türk Ceza Hukukunda Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddelerin Kullanımına Dair Düzenlemelerin Gelişimi: Suç Olmaktan Çıkarma ve Diversiyon (Cezalandırmadan Sapma) Eğilimleri*

Doç. Dr. Selman DURSUN**

I. Genel Olarak Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları

Öncelikle Türk ceza hukukunda uyuşturucu veya uyarıcı madde suçları hakkındaki düzenlemeler hakkında genel bir bilgi vermek isterim. Yürürlükteki 2004-2005 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda (TCK'da) bu konudaki suçlar üç grupta toplanmıştır:

1) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları (m.188)

a. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi imal, ithal veya ihraç etme

b. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi ülke içinde tedavüle sokma

c. Uyuşturucu veya uyarıcı madde üretiminde kullanılan maddenin imal ve ticareti

2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçları (m.190)

a. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasına imkân sağlama

b. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını özendirici yayın yapma

3) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak (m. 191)

Suç düzenlemeleri dışında, uyuşturucu veya uyarıcı madde suçları bakımından tüzel kişilere güvenlik tedbiri uygulanması (m.189) ve tüm suçlar için etkin pişmanlık (m.192) düzenlemeleri de öngörülmüştür. Öte yandan söz konusu suçlar, TCK'nın sistematığı içinde (Topluma Karşı Suçlar içinde) "Kamu Sağlığına Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu başlık içinde uyuşturucu

* Bu metin, Uyuşturucuların Murakabesi Sistemlerinin Liberalleştirilmesi (die Liberalisierung der Systeme zur Drogenkontrolle) hakkında Max-Planck Yabancı ve Milletlerarası Ceza Hukuku Enstitüsü (Almanya) ile Gürcistan Teknik Üniversitesi iş birliği ile Tiflis'te 16.05.2018 tarihinde düzenlenen milletlerarası toplantıda (Almanca) tebliğ olarak sunulmuştur.

** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı.

rucu veya uyarıcı madde suçlarından başka; zehirli madde katma (m. 185), bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti (m. 186), kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma (m. 187), zehirli madde imal ve ticareti (m. 193), sağlık için tehlikeli madde temini (m. 194), bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma (m. 195) ve usulsüz ölü gömülmesi (m.196) suçları kamu sağlığına karşı suçlar olarak yer almaktadır.

II. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanma Düzenlemeleri

Burada Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan kısa bir süre sonra kabul edilen 1926 tarihli mülga TCK ile 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK hükümlerine değinmek istiyorum.

A. 1926 Tarihli Mülga TCK

1926 yılında yürürlüğe giren mülga TCK'nın uyuşturucu madde kullanımına (yalnızca uyuşturucu maddeler, uyarıcı maddeler değil) ilişkin hükümleri (m. 404), 2004-2005'e kadar farklı tarihlerde önemli değişiklikler geçirmiştir. Bu değişiklikler uyuşturucu madde kullanımına dair suç ve ceza siyasetini göstermesi açısından önemlidir.

1. Kanunun İlk Hali: Yalnızca Toplu Kullanımın Cezalandırılması

Mülga TCK'nın ilk halinde uyuşturucu maddelerin yalnızca toplu olarak kullanımı (veya bu amaçla yanında bulundurma) suç olarak düzenlenmişti. Suçun cezası da 2 aydan 6 aya kadar hapis ve para cezası şeklindeydi. Hafif hallerde sadece para cezasına da hükmedilebiliyordu. Bunun dışında uyuşturucu madde kullanan kişinin alışkanlığı iptila derecesinde ise zorunlu olarak (en az 6 ay) iyileşinceye kadar tedaviye karar verilebiliyordu (m.405).

2. 1936 Değişikliği: Kişisel Kullanımın Cezalandırılması

Mülga TCK'da 1936 yılında yapılan değişiklikle uyuşturucu maddenin bireysel kullanımı ilk defa suç haline getirilmiştir. Suçun yaptırımında (tedavi dâhil) herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Değişiklik gerekçesi olarak sadece kamu sağlığının korunmasından söz edilmiştir.

3. 1941 Değişikliği: Sürgün Cezası

1941 yılında yapılan değişiklikle mükerrirler hakkında hapis ve para cezasından başka küçük bir kasabada (en az 6 ay) sürgün cezası öngörülmüştür. Bunun gerekçesi olarak büyük şehirlerde artan uyuşturucu madde kullanımı ve talebin azaltılması gösterilmiştir. Bundan başka müptelalara yönelik tedavi tedbirinde 6 aylık zorunlu süre kaldırılmıştır, zira daha önce de iyileşme gerçekleştirilirdi.

şebilmektedir. Tedavi sonrası bu kişilere de (takdiri olarak) sürgün cezası verilebilecektir. Mecliste müptelalara ayrıca ceza verilmemesi gerektiği, bu kişilerin hasta oldukları da tartışılmıştır. Ancak toplumun korunması gerekçesiyle bu görüş kabul edilmemiştir.

4. 1953 Değişikliği: Cezaların Artırılması ve Etkin Pişmanlık

1953 yılındaki değişikliklerle 2 aydan 6 aya kadar olan hapis cezası, suçlulukla daha etkin mücadele için 3 yıldan 5 yıla kadar hapis olarak artırılmıştır. Sürgün cezasının süresi de 1 yıla çıkarılmış ve ayrıca bu süre içinde kişinin genel güvenlik gözetimi altında bulundurulacağı öngörülmüştür. Bundan başka kişinin suçun ortaya çıkması ve suç ortaklarının yakalanması hususunda yetkili mercilerle iş birliği yapması halinde (etkin pişmanlığın bir sonucu olarak) cezasızlık veya ceza indirimi düzenlenmiştir.

5. 1991 Değişikliği: Cezaların Azaltılması ve Tedavi Talebine Bağlı Diversiyon

Mülga Kanunda 1991 yılında yapılan değişikliklerle, 3 yıldan 5 yıla kadar olan hapis cezası 1 yıldan 2 yıla hapis cezası olarak indirilmiş ve para cezasına yer verilmemiştir. Bu konudaki en önemli değişiklik, uyuşturucu madde kullanan kişinin soruşturma başlamadan önce resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini istemesi halinde hakkında kovuşturma yapılmayacak olmasıdır. Böylece tedavi talebine bağlı olarak uyuşturucu madde kullanma suçu, ceza muhakemesi dışına çıkarılmıştır. Bu değişikliklerin gerekçesi olarak milletlerarası uygulamalar gösterilmiştir. Bu anlayışa göre uyuşturucu madde trafiğini idare edenler, şiddetli cezalandırılmalı fakat bu maddeleri kullananlar, hasta veya iradesi zayıf kişiler olarak tedavi edilmelidir.

B. 2004-2005 Tarihli Yürürlükteki TCK

2004 ve 2005 yılında gerçekleştirilen Türk Ceza Hukuku Reformu kapsamında uyuşturucu madde kullanma suçları açısından da önemli yenilikler getirilmiştir. Yürürlükteki TCK'da da konuyla ilgili farklı tarihlerde değişiklikler yapılmıştır. Aşağıda bunlara sırasıyla değineceğim.

1. Kanunun İlk Hali: Kullanmayı Suç Olmaktan Çıkarma ve Kullanmak İçin Bulundurmaya Cezalandırmama (Tedavi ve Denetimli Serbestliğe Bağlı İnfazı Erteleme)

Yürürlükteki TCK'nın ilk halinde, Kanun'un gerekçesinde de ifade edildiği gibi uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak değil, kullanmak için satın almak, kabul etmek ve bulundurma suç olarak düzenlenmişti ve 1 yıldan 2 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştü. Ne var ki Yargıtay'ın eleştiriye açık içtihadına göre bu

maddeleri kabul etmeden veya bulundurmada kullanma mümkün değildi. Kanunda ayrıca uyuşturucu veya uyarıcı madde kullananlar için tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması (kontrollü hürriyet) düzenlenmişti. Denetimli serbestlik, tedaviden sonra 1 yıl ve azami 3 yıl devam edebiliyordu. Kişinin tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması halinde cezanın infaz edileceği belirtilmişti. Bu şekilde tedbirin gereklerine uygun davranan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıcıları (satın alma, kabul etme ve bulundurma sebebiyle de) cezalandırılmamaktaydı veya başka bir deyişle cezaları infaz edilmemekteydi. Bu, infaz aşamasındaki bir diversiyon türü olarak nitelenebilir.

2. 2006 Değişikliği: Tedavi ve Denetimli Serbestlik Bağlamında Yargılamayı Durdurma ve İnfazı Erteleme

TCK'nın yürürlüğünden kısa bir süre sonra yapılan değişiklikle kullanmak için satın alma, kabul etme ve bulundurma fiilleri sebebiyle Mahkemenin cezaya hükmetmeden önce yargılamayı durdurarak tedavi ve/veya (eğer kullanıcı ise birlikte değilse yalnızca) denetimli serbestlik tedbirine karar vermesi öngörülmüştür. Kişinin bu tedbirlere uygun davranması halinde davanın düşmesine karar verilecek, aksi takdirde davaya devam edilerek hüküm kurulacaktı. İkinci bir alternatif, bir cezaya hükümlü olduktan sonra infaz aşamasında mümkündü. Eğer daha önce tedavi ve/veya denetimli serbestlik tedbirine karar verilmemişse bu süreç, cezanın infazı ertelenerek işletilebilmekteydi. Tedbirin gereklerine uygun davranıp davranmamaya göre ceza infaz edilmiş sayılmakta veya derhal infaz edilmekteydi.

3. 2014 Değişikliği: Kullanmanın Suç Haline Getirilmesi, Cezanın Artırılması fakat Muhakemeden Hariç Tutma (Diversiyon: Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi ve Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması)

Yürürlükteki TCK'nın kabul edilmesinden 10 yıl sonra, 2014 yılında uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanma tekrar suç haline getirilmiştir. Diğer hareketlerle (satın alma, kabul etme, bulundurma) birlikte suçun cezası, (1 yıldan 2 yıla kadar hapis iken) 2 yıldan 5 yıla kadar hapis olarak artırılmıştır (krş. 1953 yılındaki 3 yıldan 5 yıla kadar hapis. Öte yandan bu suçun belirli kamusal alanlarda işlenmesi 2015'ten beri nitelikli hal olarak öngörülmüştür). Artırımın gerekçesi ise suçla etkin mücadele ve toplumu koruma olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte suç dolayısıyla 5 yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecek ve bu süre içinde denetimli serbestlik (1 yıl+1 yıl=2 yıl) ve (gerekliyse) tedaviye tabi tutmaya karar verilebilecektir.

Kişinin erteleme süresi içinde yükümlülüklerine ve tedavinin gereklerine uygun davranmaması veya tekrar kullanma dâhil aynı suçu oluşturan hareketleri işlemesi halinde kamu davası açılacaktır. Ancak erteleme süresi içinde işlenen

suç sebebiyle ayrıca soruşturma ve kovuşturma yapılmayacaktır. Bundan sonra tekrar aynı suç işlemesi halinde ise, artık erteleme kararı verilmeyecektir.

Kişinin erteleme süresinde yükümlülüklerine ve tedavinin gereklerine uygun davranması halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilecektir. Bundan başka diğer uyuşturucu veya uyarıcı madde suçlarından dolayı açılan bir davada, fiilin hukuki tavsifi uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma olarak değiştirse mahkeme, bu defa 5 yıl süreyle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı vererek aynı süreci (denetimli serbestlik ve tedavi) işletecektir.

III. Sonuç

Sonuç olarak uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanımına ilişkin düzenlemelerin tarihi gelişimi dikkate alındığında, Türk ceza hukukunun, esasen uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımına karşı çok sert olmadığı tespit edilebilir. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının arttığı dönemlerde cezaların da arttığı görülmektedir. Ancak temelde kullanıcıların bir suçludan ziyade tedaviye ihtiyaç duyan kişiler olduğu anlayışının egemen olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 2014 yılı değişikliğiyle bir yandan cezalar artırılırken diğer yandan tedavi ve denetimli serbestlik şartıyla diversiyon yaklaşımı benimsenmiştir.

Kanaatimizce kullanmanın suç olmaktan çıkarılması, böylece cezai tehdidin ortadan kaldırılması şeklindeki liberal yaklaşım yerine, tedavi ve denetimli serbestlik temelli diversiyon anlayışı, bir bütün olarak uyuşturucu veya uyarıcı madde suçlarıyla mücadelede daha etkili olabilir. Zira kullanmanın suç olmaktan çıkarılması, yanlış toplumsal algılara yol açabilmekte, bu maddelerin ticaretini yapanları ve keza potansiyel kullanıcıları cesaretlendirebilmektedir. Ancak kullanıcıların sıradan bir suçlu gibi sert cezalarla cezalandırılması da doğru değildir. Bu yönüyle diversiyon adeta bir orta yol çözümü olarak makul gözükmektedir.

Kaynakça

- Ateş*, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanma Suçu (TCK m. 191), Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Çetin*, Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek, Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu, 2017.
- Erman* (Erman/Özek), Ceza Hukuku Özel Bölüm: Kamunun Selametine Karşı İşlenen Suçlar (TCK 369-413), 1995.
- Pınarcı*, Uyuşturucu Sorunu ve Mücadele Politikası, 2014.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi*, 1908'den Günümüze Tutanaklar, <https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html>
- Yokuş Seviik*, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasına İlişkin Suçlar, 2007.

